

AZ EMBERI JOGOK EURÓPAI BÍRÓSÁGÁNAK ÍTÉLETEIBŐL

AZ EGYEZMÉNY 2. CIKKE AZ ÉLETHEZ VALÓ JOG

*Makaratzis kontra Görögország*¹

Az ügy körülményei. A kérelmező görög állampolgár, aki Athén városközpontjában áthajtott a piros lámpán. Több rendőrautó és motorkerékpár üldözőbe vette. A kérelmező nem állt meg, és az üldözés során autója parkoló járművekkel ütközött. Két járművezető megsérült. A kérelmező azt állította, hogy miután egy rendőrségi útakadálynak ütközött, a hivatalos személyek tüzelni kezdtek a kocsijára. Ő ezt követően megállt egy benzinkútnál, de nem szállt ki az autójából. A rendőrök ekkor is folytatták a tüzelést. A kérelmező szerint az egyik rendőr célba vette őt és eltalálta. A görög kormány állítása szerint a lövéseket leadó személy a levegőbe célzott. A kérelmezőt végül egy rendőrtiszt tartóztatta le. Azonnal kórházba szállították, ahol kilenc napig vizsgálat alatt tartották. Megállapították, hogy a jobb karja, a lába és a mellkasa megsérült. Egy golyót vettek ki a lábából, egy másikat a derekából. A kérelmező mentális állapota, amely már korábban is labilis volt, az incidens után rosszabbodott. A rendőrség eljárását közigazgatási eljárás keretében vizsgálták. Huszonkilenc rendőrt hallgattak meg, akik részt vettek az akcióban. Emellett teszvizsgálatokat folytattak és lőfegyverszakértők bevonását is szükségesnek tartották. A vizsgálat eredményeként az ügyész büntetőeljárást kezdeményezett hét rendőr ellen súlyos testi sértés okozása és jogosulatlan fegyverhasználat miatt. Az eljárás végén valamennyiüket felmentették, mivel nem lehetett kétséget kizáróan bizonyítani, hogy a vádlottak valamelyike okozta a kérelmező sérülését. Az elsőfokú büntetőbíró megállapította, hogy a rendőrök csak azért használták fegyverüket, hogy megállítsák az autót, amelynek vezetője veszélyes bűnöző volt. A kérelmező ezt követően nem kapott jogorvoslati lehetőséget az ítélet ellen. Beadványában az egyezmény 2. cikkében biztosított élethez való jogának megsértését kifogásolta.

A *határozat*.² A bíróság döntésében rámutatott, hogy a rendőrök cselekménye, bár nem okozott halált, a 2. cikk (az élethez való jog) hatálya alá tartozik. Az iratokból megállapítható, hogy a rendőr, aki az üldözés során többször rálőtt a kérelmezőre, nem akarta őt megölni, viszont az is tény, hogy az üldözött

életben maradása csak a szerencsének köszönhető. A rendőrök magatartása súlyosan veszélyeztette a panaszos élethez való jogát. Az állam életvédelmi garanciális kötelezettségével kapcsolatban a bíróság utalt arra, hogy az események idején a rendőrök fegyverhasználati jogát szabályozó, 1943-as keltezésű törvény volt hatályban, amely hosszan részletezi azokat az eseteket, amikor a rendőrök „felelősség nélkül” fegyvert használhatnak. A törvényt később kiegészítették néhány rendelkezéssel, amely utalt arra, hogy csak akkor lehet lőfegyvert használni, ha az feltétlenül szükséges, és kevésbé veszélyes módszerekkel nem lehet sikert elérni. A konkrét esetben a helyzet elfajulásának oka az volt, hogy a rendőrök nem kaptak egyértelmű eligazítást a fegyverhasználattal kapcsolatban. Összességében a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az egyezmény 2. cikkében foglaltakat megsértették. Rögzítette azt is, hogy a vizsgálat nem volt megfelelő, különösen azért, mert a hatóságok nem voltak képesek meghatározni mindazokat a felelős tisztségviselőket, akik érintettek voltak a lövöldözéssel végződő üldözésben, és az sem volt egyértelműen megállapítható, hogy ki adta le a súlyos sérülést okozó lövéseket. Ebben a tekintetben tehát a 2. cikkben foglaltak eljárási szempontból sérültek.

*Bubbins kontra Egyesült Királyság*³

Az ügy körülményei. A kérelmező, Theresa Bubbins, az elhunyt Michael Fitzgerald brit állampolgár nevében nyújtotta be kérelmét. Fitzgerald urat egy rendőri támadás során lőtték agyon 1998. február 26-án. Melanie Joy, az áldozat barátnője ezen a napon autójával érkezett háza elé, és amikor be akart lépni, egy férfi lábait látta meg. Betörésre gyanakodott, ezért értesítette a rendőrséget, majd a helyszínre érkezett rendőrök azonnal körülvették az épületet, és több óráig tartó ostrom vette kezdetét. Csak a lövöldözés elfajulását követően vették észre az intézkedő rendőrök, hogy a behatolónak vélt személy a hazatérő Fitzgerald úr, aki ittas állapotban volt, és meglehetősen zavarodottan viselkedett. Michael Fitzgeraldot, aki viszonozta a rendőrök tüzelését, felszólították, hogy dobja el fegyverét. Mikor nem reagált a kérésre, az egyik rendőr lelőtte. Az ügy a rendőrségi vizsgálati osztályra került, amely a jelentést a főügyészségre továbbította. A főügyészség megállapítása szerint nem volt bizonyíték semmilyen rendőri túlka-

pásra. A rendőri panasz hatósági vizsgálata szintén arra a következtetésre jutott, hogy a rendőrök a tőlük várható figyelmet tanúsították az eljárás során. A halottszemlélt követően megállapították, hogy jogszerű fegyverhasználatról volt szó. A kérelmező jogorvoslati indítványát pedig a felettes szervek mint elkésettet, elutasították. Theresa Bubbins az egyezmény 2. és 13. cikkeiben foglalt előírások megsértését kifogásolta.

*A határozat.*⁴ A 2. cikk vonatkozásában a bíróság elsőként az ügy érdemével kapcsolatos álláspontját fejtette ki. Mivel a rendőri intézkedés halálos lövéssel végződött, a bíróság minden kétséget kizáróan bizonyítottan látta, hogy Michael Fitzgerald tüzet nyitott a rendőrökre, akik a saját és kollégáik védelmében használtak fegyvert. Az elkövető nem engedelmeskedett a felszólításnak, hogy dobja el a fegyvert és adja meg magát, ezért a rendőrök joggal érezhettek magukat veszélyben. A végső, halálos lövés eldördülése előtt a tiszt ismét figyelmeztette az áldozatot, aki ezt sem vette figyelembe.

A bíróság megállapítása szerint a halálos lövés – bármilyen sajnálatos félreértés következtében dördült el – nem volt aránytalan és szükségtelen sem annak érdekében, hogy az élet és testi épség ellen irányuló támadást elhárítsa. A bíróság arra a megállapításra jutott, hogy az akció végig a vezető tisztségviselők irányítása alatt folyt, és a fegyverhasználat az irányadó szabályok előírásainak megfelelően történt. Mindezek alapján nem volt megállapítható olyan hiányosság a rendőri eljárás kapcsán, amely Michael Fitzgerald élethez való jogát szükségtelenül korlátozta volna. Erre figyelemmel a bíróság a 2. cikkben foglaltak megsértését tartalmi vonatkozásban elvetette.

A kérelmező azonban az ügy nem megfelelő kivizsgálását is kifogásolta. Az eljárásjogok megsértésével kapcsolatban a bíróság utalt arra, hogy a halottszemlével foglalkozó angol és walesi szabályok minden tekintetben kimerítik a 2. cikk hatékony kivizsgálással kapcsolatos követelményrendszerét. A hivatalos szervek négynapos vizsgálatot folytattak le, több tanút hallgattak meg, az esküdtek a helyszínen is megvizsgálták az esemény körülményeit, és bár a kérelmező jogsegélykérelmét elutasították, a család jelen lehetett az egyes eljárási cselekményeknél. Mivel a végleges döntést egy független bírói szerv hozta meg nyilvános eljárás során, úgy, hogy valamennyi szereplő által elmondottakat figyelembe vette, nem volt megállapítható az eljárás hatékonyságának megsértése, ezért a bíróság ebben a vonatkozásban is elutasította a kérelmet.

A bíróság ugyanakkor azt is vizsgálta, hogy a brit hatóságok nem foglalkoztak a rendőrség által okozott vagyoni és nem vagyoni kár kérdéskörével. Ilyen tí-

pusú jogorvoslati lehetőség a kérelmező számára nem állt rendelkezésre. Erre figyelemmel a bíróság az egyezmény 13. cikkében foglaltak megsértését állapította meg.

*Gezici kontra Törökország*⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező, Besir Gezici török állampolgár, isztambuli lakos. Állítása szerint testvérét a török biztonsági erők letartóztatása során megkínnozták, és később behalt sérüléseibe. A török hatóságok ezzel szemben azt állították, hogy a kérelmező testvérét jogszerű rendőrségi intézkedés során ölték meg, akkor, amikor a Kurd Kommunista Párt feltételezett tagjait szerették volna elfogni.

1996. augusztus 12-én a kérelmező testvérét, Semsettin Gezicit előzetes letartóztatásba helyezték. Ugyanaznap megvizsgálta egy orvos, aki azt állapította meg, hogy semmilyen sérülés nem található a testen. Szabadlábra kerülését követően Semsettin Gezici állítása szerint rendőri intézkedést foganatosítottak a PKK feltételezett tagjainak előkerítése érdekében, amikor tűzpárbaj tört ki, amelyben a kérelmező testvérét megölték. Az eseményeket követően két jelentés készült, és a főügyész is vizsgálatot rendelt el az ügyben. Egy külső szakértői vizsgálat, amelyet a kérelmező végeztetett, arra az eredményre jutott, hogy hat golyó ütötte seb okozta testvére halálát. Az orvosszakértő arra a megállapításra jutott, hogy légzőszervi és keringési hiányosságok következtében állt be a halál, amelyet az agyban bekövetkezett sérülések okoztak, s egyidejűleg azt is megállapította, hogy nincs szükség teljes körű boncolás elvégzésére. 1996 novemberében a kérelmező büntetőpért indított azon hivatalos szervek ellen, melyek részt vettek az akcióban, valamint Dargecit város rendőrpáncsnoka ellen is. 1998 januárjában a főügyész löfögvizsgálatot rendelt el, és egy 2001 szeptemberéig tartó eljárás során bizonyítékokat gyűjtöttek be a rendőröktől és a halott rokonaitól. A kérelmező állítása szerint testvérét a biztonsági erők az egyezmény 2. cikkében foglaltak megsértésével ölték meg. Azt is állította, hogy a rendőri fogva tartás során kínnozták, és hogy a hatóságok eljárása a 3. cikkben foglaltakat megsértette. Emellett az 5. cikk megsértését is állította, figyelemmel arra, hogy testvére letartóztatása jogellenesen történt. Mivel pedig az eljáró hatóságok a garanciális szabályok figyelembevétele nélkül jártak el, hatékony jogorvoslat híján az egyezmény 6. és 13. cikkeinek sérelmét is kifogásolta.

*A határozat.*⁶ Az egyezmény 2. cikkével kapcsolatban a bíróság megállapította: a kérelmező azon állítását, hogy testvére jogellenes emberölés áldozata, sem a tanúk, sem más bizonyítékok nem erősítették meg.

Erre figyelemmel spekulációnak és feltételezésnek tekintette a kérelmező által előadottakat. Utalt viszont arra, hogy amikor a kérelmező szembetalálkozhatott azzal a hivatalos személlyel, akit feljelentett, és akit ő fegyverhasználatával vádolt, a török hatóságok veszélyes helyzetet teremtettek, veszélyeztetve az élethez való jogát. Ebben a tekintetben a bíróság a 2. cikkben foglaltak megsértését állapította meg.

A vizsgálattal kapcsolatban rögzítette, hogy a török hatóságok lefolytatták a szükséges eljárásokat a kérelmező panaszának kézhezvételét követően, viszont azt is megállapította, hogy a főügyész nem tartotta szükségesnek a boncolás elvégzését, és engedélyt adott a temetés mielőbbi végrehajtására. A vizsgálat majdnem két éven keresztül elhúzódott úgy, hogy érdemi intézkedés nem történt. A ballisztikus vizsgálat következtetéseit nem ismertették meg az eljárásban részt vevőkkel, és nem vették figyelembe a kérelmező és más szemtanúk által előadottakat. Erre figyelemmel az ügyben Törökország elmulasztotta az adekvát és hatékony eljárás lefolytatását a halál bekövetkeztével kapcsolatban, így ebben a vonatkozásban is megsértette az egyezmény 2. cikkében foglaltakat.

Az áldozattal kapcsolatos megalázó bánásmóddal összefüggésben a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az orvosszakértői jelentés nem jelzett semmilyen olyan sérülést, amely ilyen jellegű bánásmódra utalt volna, és csak a golyó okozta sérüléseket említette a külső szakértői vizsgálat is. A kérelmező nem tudott semmilyen bizonyítékot felmutatni a kínzással kapcsolatban. Ilyen körülmények között a 3. cikkben foglaltak megsértése nem volt megállapítható.

Az egyezmény 5. cikkében foglaltak kivizsgálása külön elbírálást nem tett szükségessé. Ami pedig a 6. és 13. cikk által érintett kérdéseket illeti, a bíróság végül is csak a hatékony jogorvoslat kérdéskörével foglalkozott, és a 2. cikkkel kapcsolatban említett magyarázattal arra a következtetésre jutott, hogy a török hatóságoknak kötelességük lett volna megfelelő vizsgálatokat lefolytatni, azonban a bírói felülvizsgálat nem megfelelő keretek között történt meg. Így nem mondható el, hogy hatékony bírói lehetőségek álltak a kérelmező rendelkezésére. Minderre figyelemmel a testület a 13. cikkben foglaltak megsértését is megállapította.

*Iszajeva, Juszipova és Bazajeva
kontra Oroszország⁷*

Az ügy körülményei. A három kérelmező 1999 októberében, amikor nagyon intenzív volt a harci tevékenység Csecsenföldön, egy nehéz járművekből álló konvoj egyik gépkocsijának utasaként megpróbált Groznij városából Ingusföldre utazni. Az orosz had-

sereg alakulatai Csecsenföld és Ingusföld között lezárták az utat. Néhány órás várakozás után jelezték, hogy nem lehet átmenni a határon, ezért a konvoj visszafordult Groznij irányába. A forgalomirányító tiszt azt is közölte, hogy az út biztonságos, az ott közlekedőknek nem kell támadástól tartaniuk. Nem sokkal ezt követően két orosz katonai légi jármű bombákat dobott a járművekre. Az első kérelmezőt és a rokonait szállító jármű megállt, az autóban utazó kérelmező két gyermeke és menyje az elsők között vesztették életüket a bombatámadás következtében. Az első kérelmező megsebesült és öntudatát veszítette. A helyi kórházban kezelték, majd hazaengedték. A második kérelmező szintén megsérült a támadásban, és tanúja volt az első kérelmező rokonai halálának. A harmadik kérelmező egy másik járművel közlekedett. A támadást követően látta, hogy sok halott és súlyos sebesült van a helyszínen. Férjével és egy barátjával segített a sebesültek kórházba szállításában. Fontos körülmény, hogy a kérelmezők videofelvételket készítettek a helyszínről, melyek tanúsága szerint csak civilek voltak az áldozatok között.

A kormány állítása szerint a konvoj egyik Kamaz típusú járművéről két repülőgépet támadtak meg nagy tűzerejű ütegek, ezt követően a pilóták parancsot kaptak a támadásra, rakétákat lőttek ki, megsemmisítve a teherautót és más járműveket is. Az egyik ilyen járművön a Vörös kereszt jele volt látható, a kormány állítása szerint azonban az nem volt megfelelően felismerhető. Az orosz kormány két vörös kereszt tisztségviselő halála mellett nyolc másik polgári lakos, köztük az első kérelmező három rokona haláláról számolt be. A Nemzetközi Vörös kereszt szerint járművükön egyértelműen felismerhető volt a nemzetközi jelzés. A támadásnak huszonöt halálos áldozata és hetven sebesültje volt. 2000 májusában bírósági eljárás indult, melynek során helyszíni vizsgálatot is folytattak, illetve orvosi dokumentumokat és tanúvallomásokot szereztek be. A kormány állítása szerint azonban a legközelebbi hozzátartozók tiltakozása akadályozta az áldozatok maradványainak törvényszéki boncolását. 2001 szeptemberében lezárták a két pilóta cselekményének vizsgálatát, miután arra a megállapításra jutottak, hogy jogszerű parancsot kaptak a támadásra, és nem láthatták előre, hogy ez polgári áldozatokkal jár. A kérelmezők állítása szerint viszont minden erőfeszítésük ellenére sem tudták elérni, hogy az állami szervek alaposan kivizsgálják az eseményeket.

*A határozat.*⁸ A 2. cikk vonatkozásában a bíróság elsőként az ezen a jogterületen kidolgozott esetjogára hivatkozott, és a következő megállapításokat tette: Elsőként azt, hogy a bizonyítékok begyűjtése során fontos követelmény a minden kétséget kizáró tartal-

mű bizonyítási eszközök beszerzése. A bíróság azt is rögzítette, hogy amennyiben halált okozó katonai erőt alkalmaznak, a cselekménynek arányosnak és törvényes célt szolgálónak kell lennie. Az olyan eljárások során, amelyek a halálos kimenetelű katonai csapás lehetőségét hordozzák magukban, a hatósági cselekményeknek tervezettnek és ellenőrizettnek kell lenniük, így minimalizálva az élet kioltásának lehetőségét. A hatóságoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük az elővigyázatosság legmagasabb fokát tanúsítva, mind az eszközök megválasztásában, mind a módszerek kidolgozása során, így is csökkentve az esetleges civil áldozatok számát. Az ítélet a későbbiekben utal arra, hogy a kérelmezők egy légitámadás áldozatai voltak, amelyben az első számú kérelmező két gyermekét megölték, Iszajeva és Juszipova asszonyt pedig megebesítették.

A bíróság a támadás törvényességét vizsgálva arra a következtetésre jutott, hogy az akció tervezésével és végrehajtásával kapcsolatban nem volt lehetősége megfelelő információkat szerezni. Megakadályozta ezt a teljes vizsgálati anyag rendelkezésre bocsátásának elmaradása. A felek által a bíróságnak benyújtott iratok, így a vizsgálati dokumentumok sem voltak teljes körűek, azokból nem lehetett egyértelműen megállapítani, hogy az orosz katonai szervek intézkedése mennyiben volt tervezett és mennyire minimalizálta civilek áldozatul esésének veszélyét. Az orosz kormány állítása szerint a fegyveres erők védekező cselekményeket hajtottak végre, amelyeket a katonai szervekkel szemben alkalmazott jogellenes erőszak eredményeként alkalmaztak. A bíróság azonban ezt a magyarázatot nem tartotta meggyőzőnek, és nem találta úgy, hogy minden kétséget kizáróan jogellenes erőszak elhárítását eredményező légi csapásokat hajtott végre az orosz hadsereg. Mindezek ellenére leszögezte, hogy az akkori idők csecsen közállapotai joggal arra a következtetésre vezethették az orosz hatóságokat, hogy támadás érte őket, vagy egy támadás veszélyével kell számolniuk, amikor fegyverropogást hallanak, és hogy a légitámadás jogos válasz lehet egy ilyen akció kivédésére. A kérelmezők ugyanakkor azt is állították, hogy egy humanitárius folyosón közlekedtek Ingusföldről Groznij irányába, és hogy több polgári autó és több ezer menekült volt az úton. Utaltak egy magas rangú katonatiszt rendelkezésére, aki az egyik ellenőrző pontnál arra utasította őket, hogy térjenek vissza Groznijba, szavatolta testi épségüket és biztonságukat. Ezen intézkedést követően alakult ki olyan közlekedési dugó az úton, amelynek következtében nagyon sok áldozatot követelt az orosz hadseregnek az úton haladóakra irányított légi csapása. Ismert volt, hogy a hatóságok katonai tevékenységet végeznek a Rosztov–Baku autóúton, és hogy ennek

során rendkívül körültekintően kellett eljárniuk, a nagyszámú civil jelenléte miatt. Ugyanakkor nem volt megállapítható, hogy a katonai akcióban részt vevők, így a repülőgépek vezetői is ezen ismeretek birtokában lettek volna. Így következhetett be az a helyzet, hogy az úton haladó menekülők, így a kérelmezők is, potenciális célpontokká váltak egy katonai cselekmény végrehajtása során. Ráadásul rendkívül nagy hatású fegyvereket használtak az orosz csapatok. 12 S-24 levegő-föld rakétákat, amelyek 300 méteres körzetben több ezer repeszt szórnak a környéken tartózkodókra. A becsapódástól ilyen távolságban lévő személyek mindegyike halálos sebesülést szenvedett.

A bíróság azt is megállapította, hogy az orosz kormány elmulasztotta azon hazai jogszabályok rendelkezéseinek ismertetését, amelyek a fegyverhasználatot kapcsolatosak, és melyek megalapozzák az arányos és szükséges fegyverhasználat tényállását. A bíróság arra is utalt, hogy annak ellenére, hogy a katonai cselekmények törvényes célt szolgáltak, a körülményekből mégis arra lehetett következtetni, hogy az orosz hadsereg akciója nem volt megfelelően tervezett, és annak végrehajtása során a polgári személyek – ráadásul a Nemzetközi Vöröskereszt jelzésével ellátott járművön tartózkodók – életét és testi épségét szükségtelen és indokolatlan veszélynek tették ki. Erre figyelemmel a 2. cikk megsértését állapította meg.

A bíróság utalt arra is, hogy az orosz hatóságok magatartása a vizsgálat hatékonysága kapcsán ugyancsak kívánnivalót hagyott maga után. Bár a büntetőjogi eljárást lefolytatták, ezt jelentős késedelemmel tették. Az orosz szervek nem készítettek hivatalos jelentést, és a katonai cselekményeket végrehajtók beszámolóit sem kerültek nyilvánosságra. Nem is tettek kísérletet annak megállapítására, hogy ki volt az a katonai vezető, aki a műúton elhelyezett ellenőrző pontnál arra utasította a menekülteket, hogy térjenek vissza Groznijba, biztonságot és bántatlanságot ígérve számukra az úton. Az orosz hatóságok semmilyen erőfeszítést nem tettek arra, hogy információt gyűjtsenek a biztonságos átjáró kérdéskörével összefüggésben, vagy hogy meghatározzák azokat a katonai vagy polgári hatóságokat, amelyek felelősek voltak az úton közlekedők élet- és vagyonbiztonságáért. Az orosz hatóságok azt sem vizsgálták meg, milyen más áldozatok voltak és milyen esetleges szemtanúk kutathatók fel. A kérelmezők kihallgatásával is késlekedtek, és csak hosszabb idő után biztosították számukra az áldozatok megillető jogokat. Mindezekre a hiányságokra figyelemmel a bíróság megállapította, hogy nem volt lehetősége a kérelmezőknek az ügy hatékony kivizsgálására, ezért a 2. cikkben foglaltakat eljárásjogi vonatkozásban is megsértették. Egyidejű-

leg a 13. cikkben foglalt hatékony jogorvoslat lehetőségét sem biztosították a kérelmezők számára.

Kommentár. A strasbourgi bíróság három hasonló ügyben hozott döntést egy napon. Itt ismertetett, úttörő jelentőségű ítéletében elmarasztalta a csecsen háborúban tanúsított magatartása miatt Oroszországot, ismét megerősítve az élethez való jog kiemelt jelentőségét. A bíróság szerint konfliktushelyzetben, harci övezetekben sem lehet az élet kioltására alkalmas eszközöket szabálytalan formában használni. Külön kiemelte a civilek speciális szerepét és az állam felelősségét a katonai cselekmények olyan megszerzéséért, amely megfelelő kereteket teremt a fegyverhasználathoz annak érdekében, hogy a polgári áldozatok száma a lehető legkevesebb legyen. A bíróság az orosz hatóságok eljárását gyakorlatilag minden ponton egyezményesértőnek találta.

AZ EGYEZMÉNY 3. CIKKE A KÍNZÁS TILALMA

*Müslim kontra Törökország*⁹

Az ügy körülményei. A kérelmező, Ahmad Hassan Müslim türkmén nemzetiségű iraki állampolgár, aki 1973-ban Bilecik városában, Törökországban született. 1998 augusztusában a kérelmező és unokatestvére egy családi vitába keveredett, amelynek során a Bath párt helyi szervezetének nagy hatalmú vezetőjét, Jasim-al Tikritit, Szaddam Husszein munkatársát, puskalövésekkel megsebesítették. A kérelmezőt mint feltételezett tettetést az iraki nemzetbiztonsági szervek munkatársai üldözőbe vették, ezért 1998 szeptemberében elhagyta Irak területét. Az ENSZ menekültügyi főbiztosához és a török emigrációs hatóságokhoz folyamodott menekültstátuszért. Úgy érvelt, hogy unokatestvére és ő maga is életveszélyben volna, ha vissza kellene térnie Irakba. Mindezek ellenére a kérelmező és rokona nem kapott menekült jogállást. A főbiztos és Bilecik tartomány kormányzója is arra az álláspontra helyezkedett, hogy a kérelmező nem bizonyította, hogy a genfi konvenció valamely rendelkezésének hatálya alá tartozik. Később ismételen előadott kérelmére 2000 februárjában átmeneti menekültstátuszt kapott.

Szaddam Husszein rendszerének bukását követően beadványának újbóli elbírálását kérte arra utalva, hogy a türkmének a korábbiánál is rosszabb helyzetbe kerültek, miután a biztonságos jogrendszer és az erős kormányzati kontroll hiánya miatt folyamatosak az összecsapások Észak-Irakban az arabok, a kurdok és a türkmének között. A török hatóságok állítása szerint viszont a kérelmező helyzete biztonságos, 2005 máju-

ság tartózkodási engedéllyel rendelkezik, ezért ügye újabb intézkedést nem igényel.

A kérelmező állítása szerint az Irakba történő kiutasítás halálos veszélyt jelentene számára, ezért az élethez és a kínzás, valamint az embertelen és megalázó bánásmód tilalmához való jogát sértik meg (2., 3. cikk), amikor nem biztosítják számára a menekültstátuszt. Azt is állította, hogy nincs lehetősége hatékony jogorvoslat igénybevételére a menekültügyi eljárás kapcsán, ami viszont az egyezmény 13. cikkének megsértését jelenti. Kifogásolta továbbá, hogy a rendelkezésére álló napi élelmiszeradag csekély voltára figyelemmel a magánélethez és családi élethez való jogát is megsértették a török hatóságok.

*A határozat.*¹⁰ A bíróság megítélése szerint a dokumentumok és a nem kormányzati, valamint nemzetközi szervezetek jelentései szerint az iraki biztonsági helyzet az ország északi területén meglehetősen ingatag. Moszulban és a kirkuki területen különösen a civil lakosság van kitéve a kurd, arab és türkmén közösségek közötti harcok negatív következményeinek. Viszont azok a bizonyítékok, amelyeket a kérelmező múltbeli cselekedeteivel és az iraki helyzettel kapcsolatban megfogalmazott, nem alapozzák meg azt az állítást, hogy helyzete a rezsimváltás utáni Irakban rosszabb volna, mint bármely más, a türkmén kisebbséghez tartozó vagy Észak-Irakban tartózkodó személy helyzete. Egyébként az ország közép- és déli részéhez képest az erőszakos cselekmények aránya az elmúlt időszakban csökkent a török határhoz közeli területeken. A bíróság megerősítette, hogy a nem megfelelő bánásmód pusztán lehetősége és veszélye önmagában nem jelenti a 3. cikkben foglaltak megsértését. Ez különösen igaz a kérelmező ügyére, miután a rendszerváltást követően demokratikus folyamatok indultak meg Irakban, és hosszabb távon a helyzet javulásával lehet számolni. Az ítélet utalt arra, hogy tervek készültek az iraki menekültek önkéntes repatriálására, és ez nemzetközi összefogással, az ENSZ irányítása és az Európa Tanács támogatása mellett hajtható végre. A bíróság arra is utalt, hogy Törökország nem utasított ki országára területéről iraki menedékkjogot kérőket. Az iratokból az is megállapítható volt, hogy az ENSZ főbiztosa előtti eljárás függőben van, annak befejeződése a közeljövőben várható. A kérelmezőt ráadásul formális kiutasító határozat nélkül nem lehet Törökország területéről eltávolítani, egy ilyen határozat ellen viszont jogorvoslati joggal lehet élni a közigazgatási bíróság előtt. Ilyen körülmények között a bíróság úgy látta, hogy nem sérültek a kérelmező 3. cikkben foglalt jogai, és abban az esetben sem sérülnének, ha adott esetben kiutasítanák Irak területére. Ennek fényében a bíróság úgy döntött, hogy nem szükséges külön vizsgálni a 2.

cikkben foglaltak megsértését. S mivel formális kiutasítási rendeletet nem hoztak, a 13. cikkben foglaltak megsértését sem szükséges megvizsgálnia.

Végezetül a bíróság utalt a 8. cikkkel való kapcsolatra is. Megállapította, hogy ez a rendelkezés nem jelent olyan általános kötelezettséget az államok számára, hogy a menekültek részére anyagi támogatást kell nyújtaniuk, lehetővé téve számukra egy meghatározott életszínvonalat. A török hatóságok ráadásul a konkrét ügyben lehetővé tették Müslim számára, hogy az életszínvonalának biztosítása érdekében szükséges intézkedéseket tegye. Egyébként a bíróság a kérelmező személyes viszonyainak tanulmányozása során arra a következtetésre jutott, hogy anyagi helyzete nem olyan rossz, ahogy azt beadványában állította. Az ország területén élő más török állampolgárok életkörülményei sem voltak jobbak a kérelmezőnél, ezért a bíróság e vonatkozásban is elutasította a keresetet.

Kommentár. A határozat az iraki helyzetre történő sajátos reakcióként is felfogható. A menekültek visszatéréseinek körülményei nem azonosak a változások előttiekkel. A döntés arra is utal, hogy a nem megfelelő bánásmód veszélye önmagában nem alapozza meg a 3. cikk sérelmét. Különösen igaz ez egy talán idővel biztonságosabbá váló, demokratizálódó társadalom esetében, ahol nem kell a rezsimváltás után a hatalom „kontroll nélküli” szankcióitól tartani.

*Farbuhs kontra Lettország*¹¹

Az ügy körülményei. A kérelmező egy 93 éves lett állampolgár, akit emberiség elleni bűncselekmények elkövetése és népirtásban való részvétel miatt ítélték el. Orvosszakértők megállapították, hogy testi fogyatékos, aki azonban képes a szabadságvesztést büntetés-végrehajtási intézetben letölteni, amennyiben megfelelő orvosi ellátást kap az őt legyengítő betegségek tüneteinek csökkentésére. A kérelmező állapota rendszeres odafigyelést és speciális felszerelésekhez való hozzájutást igényel. A büntetés-végrehajtási szervek megállapították, hogy felszereltségük nem megfelelő, nem rendelkeznek olyan eszközökkel, amelyek a súlyosan beteg fogoly minden követelménynek megfelelő fogva tartását lehetővé tennék. A kérelmező, aki büntetését egy börtön gyengélkedő osztályán töltötte, több esetben sikertelenül kísérelt meg kérelmet benyújtani szabadon bocsátásával kapcsolatban. Egészségi okokra hivatkozva kérte szabadlábra helyezését, eredménytelenül. Egy orvosbizottság, miután megvizsgálta állapotát, javaslatot tett a szabadlábra bocsátásra. E dokumentum alapján és egy lett jogszabály előírásai szerint a börtönparancsnok határozat kibocsátását kérte a bíróságtól a

szabadon bocsátásról. A lett bíróság döntésében utalt arra, hogy a fogva tartási körülmények nem felelnek meg a kérelmező speciális egészségügyi igényének, ennek ellenére elutasította a beadványt. Az orvosi és a börtönhatóságok azonban ismét ilyen tartalmú javaslatot tettek, figyelemmel arra, hogy sem a börtön felszereltsége, sem a személyzet képzettsége nem felel meg a kérelmező által támasztott speciális követelményeknek. Ennek következtében állapota tovább romlott, újabb betegségei lettek. A bíróság azonban ismét elutasította szabadlábra bocsátási kérelmét, utalva arra, hogy a dokumentumokból nem állapítható meg kétséget kizáróan az a gyógyíthatatlan betegség, amely alapján a szabadlábra helyezést kérelmezik, és az sem, hogy a börtönben uralkodó körülmények nem felelnek meg a kérelmező szükségleteinek. Ez utóbbi határozat ellen Farbuhs jogorvoslatot nyújtott be, és egy év egy hónapot követően szabadlábra helyezték. Beadványában az egyezmény 3. cikkében szereplő embertelen és megalázó bánásmód megsértését állította. A kérelmező a börtön gyengélkedőjén tapasztalható körülményeket kifogásolta. Utalt arra, hogy amikor 84 évesen elítélték, testi fogyatékosága miatt mozgása korlátozott volt, és a legegyszerűbb napi feladatait sem tudta segítség nélkül elvégezni, képtelen volt felülni, felállni, mozogni, öltözni vagy megmosakodni. Továbbá azt állította, hogy mikor letartóztatták, már több olyan krónikus és gyógyíthatatlan betegségben szenvedett, amelyről a hatóságoknak tudomásuk volt.

*A határozat.*¹² A bíróság megállapítása szerint amikor a lett szervek úgy döntöttek, hogy a büntetést végrehajtják, tisztában kellett lenniük azzal, hogy milyen feltételeket kell biztosítaniuk az elítélt számára. A lett hatóságok nem hivatkozhattak arra, hogy nem tudták felmérni a fogva tartás következményeit. Különösen mivel bebörtönzését követően a kérelmező egészségügyi állapota egyre rosszabb lett, ami szintén bizonyította, hogy a fogva tartás körülményei nem megfelelőek. A hatóságok erőfeszítéseket tettek a helyzet javítására, ezért nem vádolhatók azzal, hogy megalázó, embertelen körülményeket akartak volna kialakítani a kérelmező számára. De a bíróság azt is rögzítette, hogy a 3. cikk megsértése akkor is megállapítható, ha a hatóságok nem kellően aktívak vagy nem megfelelően járnak el annak érdekében, hogy a bánásmód megfelelőnek legyen minősíthető. Annak ellenére, hogy a börtönhatóságok jelezték, nem rendelkeznek a megfelelő feltételekkel az elítélt fogva tartásával kapcsolatban, az eljáró bíróság több mint egy éven keresztül nem rendelte el a kérelmező idő előtti szabadlábra bocsátását. A bíróság arra a körülményre is felhívta a figyelmet, hogy abban az esetben, ha azonnali egészségügyi beavatkozás válik

szükségessé, a lett börtön gyengélkedőjének körülményei között nem lehetett volna a szükséges életmentő beavatkozásokat megtenni. A fogva tartás körülményei tehát minden szempontból alkalmatlannak bizonyultak a kérelmező egészségügyi állapotára figyelemmel. Így ő joggal érezhetett folyamatos aggodalmat ellátásának körülményeivel kapcsolatban, és hogy a vele való bánásmód során méltatlan helyzetbe hozták. Ez megalapozottan alsóbbrendűségi érzést keltett benne, ami esetében a megalázó bánásmód szintjét érte el. Azzal, hogy a hatóságok késedelemmel határoztak szabadon bocsátásáról, már megvalósították az egyezmény 3. cikkében szereplő követelmények megsértését.

Kommentár. Az ítélet az állami „nemtörődömség” sajátos példája. Mutatja, hogy a szabadságtól való megfosztás önmagában nem jogosít fel megalázó helyzetek kialakítására, még egy olyan személy esetében sem, akit rendkívül súlyos bűncselekmény kapcsán fosztanak meg szabadságától. Ráírányítja a figyelmet arra, hogy az állam különös gondossággal kell hogy eljárjon a fogyatékos helyzetben lévők fogva tartása során. Az érintett testi és lelki állapota tekintetében is eleget kell tenni a gondosság követelményének. A mégoly igazságos szankciót sem lehet garanciák biztosítása nélkül kiszabni.

*Martinez Sala és társai kontra Spanyolország*¹³

Az ügy körülményei. A tizenöt kérelmező spanyol állampolgár, akiket a barcelonai olimpiai játékok megnyitóját megelőzően tartóztattak le egy rendőrségi intézkedésorozat során, melynek keretében a katalán függetlenségi mozgalom feltételezett szimpatizánsait vették őrizetbe. Állításuk szerint nem megfelelően bántak velük a rendőrségen, és addig, amíg bíróság elé állították őket. A spanyol kormány vitatta a rossz bánásmód megvalósulását. Nem készült ugyanis olyan orvosszakértői jelentés, amely az erőszak bármilyen nyomára utalt volna. A szakértői anyagok azt állították, hogy a bilincs okozta kisebb sérüléseken kívül néhány véraláfutás, bőrkivetés és gyulladás található a kérelmezők testén. A katalánok több esetben megkíséreltek eljárást kezdeményezni a rendőrségi bánásmód felülvizsgálatával kapcsolatban. A vizsgálóbíró egy orvosszakértőt rendelt ki, aki megvizsgálta az áldozatok által előadottakat. E dokumentum alapján a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nincs bizonyíték a rossz bánásmód megvalósulására, és arra is utalt határozatában, hogy meglehetősen nehéz meghatározni az esetleges elkövetők kilétét. A kérelmezők az egyezmény 3. cikkében szabályozott kínzás, megalázó és embertelen bánásmód tilmának megsértését kifogásolták.

*A határozat.*¹⁴ Az Emberi Jogok Európai Bírósága megvizsgálta minden benyújtott bizonyítékot. Arra a következtetésre jutott, hogy az orvosszakértői jelentések nem utalnak jelentős sérülésnyomokra vagy a nem megfelelő bánásmód körülményeire. Ráadásul ezeket a jelentéseket olyan orvosok készítették, akiket hat kérelmező jelölt meg szakértőként. A határozat arra is utal, hogy a spanyol hatóságok által végzett vizsgálatok alapján nem állapítható meg egyértelműen és hitelt érdemlően a rendőri bántalmazás ténye.

Ugyanakkor a kérelmezők panaszuk nem megfelelő módon történő hivatalos kivizsgálását is kifogásolták. A bíróság ítéletében utalt arra, hogy a spanyol hatóságok döntésük során csak egy kirendelt orvosszakértő álláspontja alapján hozták meg döntésüket. A bíróság véleménye szerint a kivizsgálás ilyen formában történő lefolytatása nem volt elég gondos és hatékony. Annak ellenére, hogy a kérelmezők panaszukkal a rendőrség vezető szerveihez fordultak, amelyek ki is vizsgálták a problémákat, a spanyol bíróságok döntésük meghozatala során nem fektettek kellő hangsúlyt annak megismerésére, hogy milyen körülmények között tartották a foglyokat és ennek kapcsán megvalósulhattak-e a kérelemben megjelölt körülmények. A kérelmezőket nem vonták be az eljárás lefolytatásába, továbbá a bírói szervek elutasították azon kéréseiket, amelyek megkérdőjelezték a rendőrségi jelentést. További hibát követett el a hatóság, amikor a kérelmezők által rendelkezésre bocsátott bizonyítékokat figyelmen kívül hagyta. Végül a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a hatóságok – miután elutasították a kérelmezők bizonyítékok beszerzésével kapcsolatos kérését – nem tették lehetővé, hogy ésszerű magyarázatot adhassanak a kérelemben foglaltak alátámasztására. Ebben a tekintetben a bíróság az egyezmény megsértését állapította meg.

AZ EGYEZMÉNY 5. CIKKE A SZABADSÁGHOZ ÉS A BIZTONSÁGHOZ VALÓ JOG

*H. L. kontra Egyesült Királyság*¹⁵

Az ügy körülményei. A kérelmező autista beteg, akinek hiányzott az orvosi kezeléshez való hozzájáruláshoz szükséges belátási képessége. 1997 júliusában sérüléseket okozott önmagának, ekkor kórházba szállították. Itt az intézményben való benntartásáról határoztak. Egy pszichiátriai vizsgálat úgy döntött, hogy a tárgykört szabályozó 1983. évi törvényben foglalt szabályok alkalmazása H. L. esetében nem szükséges, miután nem tiltakozott a beszállítása ellen, és őt mint

„informálisan” az intézménybe szállított beteget tartották számon. A kérelmezőt egy rokona képviselte az eljárásban, aki a döntés bírói felülvizsgálatát kérte, és a tévesen elrendelt szabadságvesztéssel kapcsolatban kártérítést követelt. A felülvizsgálati bíróság az érintett szabadon bocsátását elutasította, azzal az indokkal, hogy a kérelmezőt nem tartották vissza az intézet elhagyásától. A Legfelsőbb Bíróság azonban megállapította, hogy a kérelmezőt megfosztották szabadságától, miután nem engedték meg számára az épület elhagyását. Arra is utalt döntésében, hogy a jogszabályok az intézetben való informális elhelyezést csak az ebbe beleegyező betegek esetében teszik lehetővé, amelyre figyelemmel a kérelmező benntartása nem volt jogszerű. Egyidejűleg a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy az orvosi döntések a kérelmező érdekében történtek, és a pszichiátriai betegségekkel foglalkozó törvény rendelkezései szerint jártak el. Végül 1997 decemberében a kérelmezőt elbocsátották két pszichiátriai orvos szakvéleményével összhangban egy, az egészségügyi intézményekben való elhelyezést vizsgáló bírói döntés alapján.

A *határozat*.¹⁶ Az, hogy a kérelmezőt szabadságától megfosztották, nem képezte vita tárgyát. A kulcskérdés az volt, hogy az eljárásban részt vevő szakemberek teljes és hatékony kontrollt gyakoroltak-e a kérelmező állapotának vizsgálatával kapcsolatban. Az adatokból egyértelműen megállapítható volt, hogy az intézményt el szeretne volna hagyni, erre azonban nem adtak számára lehetőséget. Folyamatos felügyelet alatt tartották, azaz szabadságától megfosztották. A vizsgálat megállapította, hogy a beteg mentális problémákkal küzd, kezelése szükséges, és azt is leszögezte, hogy a szakmai álláspont megváltozása (mely szerint állapota javulását követően nem szükséges személyes szabadságának korlátozása) nem jelenti azt, hogy a korábbi orvosi álláspont nem felelt meg a valóságnak. Az egyezmény 5. cikkének rendelkezései szerint a személyes szabadság megfosztását csak törvényben előírt eljárás keretében, a megfelelő jogi biztosítékok mellett, tisztességes eljárásban lehet végrehajtani. Ebben az esetben a brit előírások a belátási képességgel korlátozottan rendelkezők intézményben tartásával kapcsolatos common law szabályokon alapultak. A brit jog azonban az eljárási garanciákat nem teljesítette maradéktalanul. Nem voltak rögzített eljárási szabályok azzal kapcsolatban, hogy a szabadságtól való megfosztással összefüggésben milyen kifogást és hogyan terjeszthet elő az érintett. Ilyen eljárási garanciák hiányában az orvosok teljes ellenőrzést gyakoroltak az érintett szabadsága felett, és annak sérülékeny mentális állapotát figyelembe véve, bírói kontroll nélkül, teljhatalmat kaptak a ma-

gánszemély elhelyezésével kapcsolatban. Annak ellenére, hogy a bíróság nem kérdőjelezte meg a szakemberek jóhiszemű eljárását, önmagában az, hogy a jogszabályi feltételek nem tették lehetővé az esetleges téves döntés felülvizsgálatát, az 5. cikk 1. bekezdésének megsértését jelentette. Az 5. cikk 4. bekezdésével kapcsolatban a bíróság arra a megállapításra jutott, hogy az eljárás nem volt kellően hatékony abban a tekintetben, hogy nem tette lehetővé annak megvizsgálását, tartalmát tekintve helyes-e az orvosok döntése, ezért az annak alapjául szolgáló kérdésben nem volt lehetőség a szakértői álláspont felülvizsgálására. A felülvizsgálati döntés során újabb szakértők meghallgatására nem került sor, a Legfelsőbb Bíróság döntését pedig úgy hozta, hogy nem hivatkozott hasonló tárgyban született korábbi esetekre. Erre figyelemmel a bíróság álláspontja szerint megállapítható volt, hogy a kérelmező nem rendelkezett az eljárás során a szabadságtól való megfosztás esetén megkövetelt eljárásjogi eszközökkel. Erre figyelemmel a brit államot ebben a vonatkozásban is elmarasztalta a testület.

AZ EGYEZMÉNY 10. CIKKE A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

*Karhuvaara és Iltalehti kontra Finnország*¹⁷

Az ügy körülményei. Az első számú kérelmező egy újság főszerkesztője, a második számú kérelmező az a vállalat, amely az újságot kiadja. 1996-ban a kérdéses sajtótermék három cikket közölt A. asszony férjének peréről és elítéléséről. Az asszony parlamenti képviselő volt, férjét pedig rendzavarás, ittas állapotban történő rongálás és egy rendőr bántalmazása miatt ítélték el. Az elítélt személy neve és képe az újságok címlapjára került. A hírek azonban úgy jelentek meg, hogy címükben utaltak az elkövető családi állapotára és a parlamenti képviselő személyére is. 1997-ben A. asszony eljárást indított a kérelmezők ellen, azt állítva, hogy megsértették a családi élethez való jogát, és azzal érvelt, a cikkek jelentős érdeksérelmet okoztak számára azzal, hogy egy bűncselekménnyel hozták összefüggésbe a nevét, holott annak semmi köze nem volt az ő parlamenti képviselői minőségéhez. 1998-ban a kerületi bíróság a kérelmezőket a parlamenti törvény egy rendelkezésére figyelemmel, magánélet megsértése címén elítélte. Súlyos pénzbüntetést kellett fizetniük, és kártérítést az asszony számára. A finn bíróság úgy találta, hogy a cikkeket azzal a szándékkal közzétették, hogy felhívják az olvasók figyelmét az elkövetőnek a parlamenti kép-

viselő asszonnyal való kapcsolatára, és valójában nem az események leírása volt a sajtó célja. A másodfokú bíróság az első fok határozatát hatályában fenntartotta, a kérelmezőknek a Legfelsőbb Bírósághoz történő fellebbezését pedig elutasították. Strasbourgi beadványukban az egyezmény 10. cikkében szereplő véleménynyilvánítás szabadságának megsértését kifogásolták.

A *határozat*.¹⁸ A bíróság határozatában utalt arra, hogy a kérelmezők kétségtelenül jogellenes cselekményt követtek el, és joggal ítélték őket egy meghatározott kártérítési összeg kifizetésére. Ez a döntés azonban ellentétes volt a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogokkal. A korlátozás törvényen alapult, és jogszerű célt: mások személyhez fűződő jogainak védelmét szolgálta. Viszont a beavatkozás szükségessége vonatkozásában a bíróság két következtetést vont le. Egyrészt megállapította, hogy nem volt semmi olyan bizonyíték, amely arra utalt volna, hogy a kérelmezők nem jóhiszeműen jártak el a cikkek közzélése során, másrészt arra sem, hogy bármely módon túllépték volna az újságírói szabadság törvényben meghatározott kereteit. Bár a vitatott cikkek nem kifejezetten politikai vonatkozásúak voltak, nagy közérdeklődésre tartottak számot. A strasbourgi szerv el tudta fogadni a finn bíróság döntésének azt az érvelését, hogy bizonyos mértékben közérdeklődésre számot tartó eseményekről számolt be a sajtó, amely a választók egy meghatározott politikushoz való viszonyulását is befolyásolta. A bíróság azt is elfogadta, hogy a vizsgált cikkel az ügy kontextusából kiemelték az elkövető házastársi kapcsolatát, és hogy ezzel megsértették az utóbbi magánélethez fűződő jogát. Viszont ezek nem bizonyultak elegendő oknak ahhoz, hogy megalapozzák a kérelmezők súlyos megbüntetését. Továbbá mivel a kérdéses cselekmények nem voltak kapcsolatban A. asszony hivatali feladatainak ellátásával, a parlamenti törvény alkalmazása

sem volt indokolt. Ez a jogszabály-értelmezés nem tette lehetővé a véleménynyilvánítás szabadsága érdekének megfelelő figyelembevételét. A kiszabott büntetés súlyára figyelemmel a bíróság arra is utalt, hogy ezek a joghátrányok aránytalanak minősíthetők. Bár a magánélet védelme adott esetben megalapozhatta a sajtószabadság korlátozását, a finn bíróság ítéletében foglalt megoldás aránytalan beavatkozást jelentett. Összességében a finn szervek által megállapítottak relevánsnak voltak mondhatók, a bíróság azonban arra az álláspontra helyezkedett, hogy az ügyben kiszabott súlyos szankció szükségtelen egy demokratikus társadalomban más magánélethez fűződő jogának védelmében. Ezért Finnországot a 10. cikk megsértésében elmarasztalta.

Tallódi Zoltán

JEGYZETEK

1. 50385/99. számú kérelem.
2. 2004. december 20-i ítélet.
3. 50196/99. számú kérelem.
4. 2005. március 17-i ítélet.
5. 34594/97. számú kérelem.
6. 2005. március 17-i ítélet.
7. 57947/00, 57948/00. és 57949/00. számú kérelem.
8. 2005. február 24-i ítélet.
9. 53566/99. számú kérelem.
10. 2005. áprilisi ítélet.
11. 4672/02. számú kérelem.
12. 2004. december 2-i ítélet.
13. 58438/00. számú kérelem.
14. 2004. november 2-i ítélet.
15. 45508/99. számú kérelem.
16. 2004. október 5-i ítélet.
17. 53678/00. számú kérelem.
18. 2004. november 16-i ítélet.